

Удосконалення професійної компетентності спеціалістів дошкільних навчальних закладів та початкової школи в інформаційному просторі післядипломної освіти: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (29-30 вересня 2009 р., м. Херсон) / за заг. ред. І. В. Воронюк. – Херсон : МПП «Издательство «ІТ», 2009. – С. 61-64.

УДК.378

Раєвська І.М.
викладач теорії та методики
дошкільного виховання та
початкового навчання
РПО

Педагогічні аспекти формування науково-дослідницької компетентності вчителя

В статті розглянуто основні положення та принципи формування науково-дослідницької компетентності педагога в системі післядипломної педагогічної освіти, системний підхід до розв'язання означеної проблеми.

Ключові слова: науково-дослідницька компетентність, принципи, формування.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Усвідомлення глобальності соціальних і культурних процесів у сучасному світі, рівень інформатизації і технологічності людського суспільства висувають високі вимоги до особистості, основною з яких є дослідницька компетентність в професійній діяльності. Національна доктрина розвитку освіти (2002 р.), закони України “Про освіту” (1999 р.), “Про вищу освіту” (2002 р.), Державна програма “Вчитель” (2002 р.) наголошують на необхідності забезпечення суттєвого зростання предметної, методичної та наукової компетентності, підготовки вчителя як високопрофесійного фахівця, спроможного до ефективної професійної діяльності. Реалізація цих завдань покладена на систему освіти, яка сьогодні потребує принципово нових підходів до професійної підготовки вчителя третього тисячоліття, фахівця нової генерації, здатному оцінювати та вибирати найкращі варіанти

організації освітнього процесу, володіти вміннями та навичками творчого підходу до змісту освітнього процесу, вести науково-педагогічне дослідження і на його основі розробляти освітні програми, інноваційні педагогічні технології, методичні посібники тощо.

Творчий склад професійного мислення: самостійність, ініціатива, відчуття нового, смак до наукової літератури, інтерес до теоретичних проблем освіти, уміння застосовувати теорію у процесі практичної діяльності - це далеко не повний перелік якостей, властивих досліднику. Такі якості неможливо формувати без безпосереднього включення в самостійну дослідницьку діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Проблема дослідницької компетентності ще не отримала свого глибинного вивчення та вичерпного аналізу, тому в науковій літературі ця категорія широко трактується та співвідноситься з іншими науковими категоріями (професіоналізм, уміння і т.д.). Проблема структури й змісту дослідницької компетентності вчителя є предметом наукових дискусій не лише між педагогами й психологами, соціологами, а й між спеціалістами-практиками. Але єдиного підходу до визначення поняття «дослідницька компетенція вчителя» немає.

Проблему компетентності на різних рівнях аналізу розробляли С. Гончаренко (тлумачення явища компетентності), І. Тараненко (компетентність як здатність до найефективнішого застосування знань), А. Василюк (сучасні підходи до компетентності вчителів у Польщі), К. Корсак (цивілізаційна компетентність), І. Ящук (життєва компетентність особистості), В. Ковальчук (соціальна компетентність), А. Михайличенко, В. Аніщенко (професійна підготовка на основі стандарту компетентності) та інші.

Формулювання цілей статті... Метою цієї роботи є визначення основних положень розвитку науково-дослідницької компетентності педагога та принципів її формування.

Виклад основного матеріалу... Філософськими підставами формування науково-дослідної компетентності вчителя є положення гуманістичної філософії про розуміння людини як активного суб'єкта, що пізнає і перетворює світ і самого себе в процесі діяльності; діалектико-матеріалістичне трактування особистісної єдності соціального і індивідуального, такого, що припускає спільність будови зовнішньої і внутрішньої діяльності людини; концепції про творчу природу особистості, розвиток її активності і самостійності; про процес пізнання і органічного зв'язку теорії і практики.

Загальнонауковий рівень методології формування дослідницької компетентності представлений системним підходом, який припускає:

- можливість встановлення системних зв'язків між різнорідними елементами знань;
- розуміння співвідношення між різнопорядковими поняттями і законами, науковими фактами і постулатами;
- усвідомлення особистістю місця знань в науковій теорії [12].

Науковий рівень представлений сукупністю наукових підходів, реалізація яких забезпечує виділення і вивчення освітніх умов і провідних тенденцій виникнення і розвитку професійно-цінних особових новоутворень і характеристик професійної діяльності вчителя. До таких відносяться: гносеологічний, аксіологічний, особистісно-діяльнісний, компетентнісний.

Гносеологічний підхід припускає:

- включеність вчителя в соціальну діяльність з перетворення зовнішнього світу;
- розгляд дослідження як основи, базису організації всієї педагогічної діяльності;
- визначення механізму інтерпретації суб'єкта і об'єктів педагогічного пізнання;

- структуризація педагогічної діяльності відповідно до будови процесу пізнання;
- визначення відносно об'єктивного змісту пізнання суб'єктів, ходу і результатів цілісного педагогічного процесу, критеріїв пізнання істини.

Аксіологічний підхід забезпечує:

- формування ціннісного відношення до дійсності;
- орієнтацію особи в загальнолюдських цінностях;
- формування оцінної діяльності;
- рефлексію власної діяльності.

Особистісно-діяльнісний підхід припускає:

- розвиток індивідуальних особливостей через створення індивідуальної траєкторії формування науково-дослідницької компетентності;
- активізацію процесів саморозвитку, самоосвіти.

Компетентнісний підхід орієнтує на:

- формування усвідомлюваної потреби в науковому осмисленні педагогічної дійсності;
- забезпечення єдності теоретичної і практичної готовності педагога до здійснення науково-дослідницької діяльності;
- готовність педагога до творчого вирішення педагогічних завдань і самореалізацію своєї особи.

Основними принципами формування науково-дослідницької компетентності вчителя є:

- принцип науковості, що має на увазі відповідність змісту процесу формування дослідницької компетентності рівню сучасної науки; показ найважливіших закономірностей процесу пізнання;

- принцип зв'язку теорії з практикою, що затверджує провідну роль теорії в практиці формування дослідницької компетентності вчителя;
- принцип безперервності педагогічної освіти, що має на увазі можливість безперервного вдосконалення науково-дослідницької компетентності вчителем впродовж всієї професійно-педагогічної діяльності; створення умов, що дозволяють оперативно реагувати на запити вчителів [5].

Розвиток науково-дослідницької компетентності педагога полягає в постійному збагаченні педагогічних знань, зокрема в області педагогічного дослідження, в залученні вчителів до науково-дослідницької діяльності, в «зануренні» в дослідницький простір через взаємодію з ученими різного рівня (від аспірантів до теоретиків-дослідників) з метою розвитку стійкої потреби в науково-дослідницькій діяльності.

Технологічною основою формування науково-дослідницької компетентності учителя-практика є розробка і реалізація індивідуальної освітньої траєкторії через «включення» вчителів в науково-дослідницький простір, який ми розглядаємо як частину середовища, де взаємодія суб'єктів, об'єднаних по добрій волі, характеризується встановленими діалоговими зв'язками в рамках науково-дослідної діяльності з метою професійного і ділового спілкування.

Засобами «включення» є: а) курси підвищення кваліфікації з проблем формування науково-дослідницької компетентності вчителів; б) «пілотний» проект пошуково-дослідницької роботи в конкретній освітній установі. Суть «пілотного» проекту полягає в створенні науково-дослідницького простору в освітній установі в ході професійного спілкування пошуково-дослідницької групи з 3-5 і більше чоловік з приводу виконання дослідницьких завдань в рамках єдиного мета-проекта. Пошуково-дослідницька група є «точкою відліку» для формування науково-дослідницької компетентності педагогічного колективу; в) проблемна лабораторія, що дає можливість розширення круга професійного і ділового спілкування вчителя в науково-дослідницькому

просторі. При цьому ділове спілкування розглядається як цілеспрямована взаємодія суб'єктів професійної діяльності з безпосереднього створення продукту наукової діяльності. Цілеспрямована робота з формування дослідницької компетентності педагогів ґрунтується на ідеї стратифікації підвищення кваліфікації і припускає виявлення конкретних груп (страт) [14].

Формування науково-дослідної компетентності вчителя на етапах його безперервної педагогічної освіти здійснюється через побудову і реалізацію індивідуальної освітньої траєкторії. Під час роботи з педагогами на курсах підвищення кваліфікації одним із засобів розвитку дослідницької компетентності може бути спецкурс з проблеми «Сучасний вчитель – учитель-дослідник», який розглядається як інноваційний засіб конструювання педагогічного процесу. Спецкурс включає шість етапів: «Методи педагогічного дослідження», «Основні напрями науково педагогічних досліджень на сучасному етапі», «Теоретичні основи, принципи, методи і технології педагогічного дослідження», «Зміст і організація дослідницької діяльності в школі», «Система роботи по вивченню передового педагогічного досвіду як основи дослідницької діяльності», «Планування і організація дослідницької діяльності».

Особливістю технології проведення цього спецкурсу є послідовність і глибина включення педагога в дослідницький процес за допомогою «провідної методичної ланки» на кожному з етапів. Сукупність етапів складає єдність сходження від незнання до знання, від простого до складного, від низького рівня до вищого.

Висновки... Розглянуті педагогічні аспекти формування дослідницької компетентності є методологічними орієнтирами досліджуваної проблеми. Організація «пілотних» проектів в освітніх установах, проведення спецкурсу в рамках підвищення кваліфікації з формування науково-дослідницької компетентності вчителів дозволить сформувати стабільні дослідницькі знання і уміння, підвищити рівень мотивації працівників освітніх установ до систематичної дослідницької діяльності, організації власної педагогічної

діяльності відповідно до науково-обґрунтованих прогнозів. Сформовані дослідницькі знання і уміння педагогічних працівників можуть знайти своє втілення в різноманітних за змістом і формах педагогічних концепціях освітніх установ.

Список використаних джерел та літератури:

1. Адольф В.А. Профессиональная компетентность современного учителя.- Красноярск, 1998. – 256 с.
2. Андрієвський Б.М. До проблеми методологічного обґрунтування педагогічного дослідження // Зб. наукових праць. – Вип. 7. Херсон: Айлант, 2000. – с. 73-76.
3. БАЖЕНОВ Л.Б. Методологические регулятивы в научном исследовании. Природа научного открытия. - М.: Наука. 1986. - с. 144–155.
4. Барбина Е.С. Теоретико-методологические основы профессиональной подготовки будущих учителей: Научно-методическое пособие. – Херсон: Айлант, 2001. – 70 с.
5. Брызгалова С.И. Введение в научно-педагогическое исследование: Учебное пособие. 3-е изд., испр. и доп. – Калининград: Изд-во КГУ, 2003. – 151 с.
6. Введенский В.Н. Компетентность педагога как важное условие успешности его профессиональной деятельности //Иновации в образовании. 2003. -№4. -с.21-31.
7. Иванова Л.Ф. Инновационные условия развития профессиональной компетентности учителя. /Л. Ф. Иванова //Иновации в образование. 2003. - №4. -с.69-80.
8. Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство: Науково-методичний збірник // Наук. ред. І.Єрмаков. – К.: Контекст, 2000. - с.96.

9. Лукьянова М.І. Психолого-педагогічна компетентність учителя /М.І.Лукьянова //Дайджест пед. ідей та технологій. Шк.-парк. 2002. - № 2. - с. 77-79.
10. Мельниченко Г.В. Сутність і структура професійно-педагогічної компетентності / Г.В.Мельниченко //Наука і освіта. 2002. - № 3-4. -с. 72-74.
11. Науково-дослідна робота в закладах освіти: Методичний посібник / Укл. Ю.О.Туранов, В.І.Уруський. – Тернопіль: АСТОН, 2001. – 140 с.
12. Поддьяков А.Н. Методологические основы изучения и развития исследовательской деятельности / А. Н. Поддьяков // Школьные технологии. 2006. - № 3. - с. 85-90.
13. Скаткин М.Н. Методология и методика педагогических исследований. – М.: Педагогика, 1986. – 152 с.
14. Швидун В.М. Форми та зміст підвищення кваліфікації педагогів загальноосвітніх навчальних закладів України в контексті політичних, економічних та соціальних трансформацій // Нива знань – 2006. – №1. – С.12-16.

Раевская И.Н. Педагогические аспекты формирования научно-исследовательской компетентности учителя

Аннотация: В статье рассмотрены основные положения и принципы формирования научно исследовательской компетентности педагога в системе последипломного педагогического образования, системный подход к решению отмеченной проблемы.

Ключевые слова: научно-исследовательская компетентность, принципы, формирование.

Раевская И.Н. Pedagogical aspects of the shaping scientifically- exploratory competition teacher.

Summary: *In article are considered main positions and principles of the shaping scientifically exploratory competentions teacher in system pedagogical formation, system approach to decision of the noted problem.*

Key words: *research competentions, principles, shaping*